

Sylwester Woźniak

ORCID: 0000-0001-9589-389X

Udział przedstawicieli mniejszości etnicznych na przykładzie Łemków w wyborach samorządowych w 2024 r. na tzw. Ziemiach Odzyskanych

Łemkowie na tzw. Ziemiach Odzyskanych

Dzieje Łemków¹ jako osobnego bytu etnicznego i narodowego sięgają głęboko do średniowiecza. Ich świadomość narodowa była kształtowana w opozycji do polskości, bardziej złożone relacje mieli z Ukraińcami. W okresie I wojny światowej Łemkowie byli oskarżani przez władze austriackie o współpracę z Rosjanami. Z tego też powodu osadzeni zostali w obozie Thalerhofie, który to pobyt łączył się z wieloma ofiarami śmiertelnymi. W okresie międzywojennym władze II Rzeczypospolitej starały się polonizować Łemków, jednocześnie różne organizacje ukraińskie i duża część duchowieństwa greckokatolickiego podejmowały próby jej ukrainizacji². Jednak to akcja „Wisła” przeprowadzona w 1947 r. na obszarze południowo-wschodniej Polski w jej powojennych granicach³ stała się główną

¹ Łemkowie zamieszkiwali również obszary północnej Słowacji. Właśnie z tej grupy etnicznej pochodził znany amerykański twórca Andy Warhol. Więcej o Łemkach zamieszkujących na pograniczu polsko-słowackim zob.: S. Konečný, *Położenie Rusinów i Ukraińców na Słowacji w dwudziestym stuleciu i jego uwarunkowania*, [w:] *Łemkowie, Bojkowie, Rusini. Historia, współczesność, kultura materialna i duchowa*, t. 3, red. S. Dudra, B. Halczak, R. Drozd, I. Betko, M. Śmigiel, Głogów 2010, s. 93–107.

² Na temat historii Łemków przed 1947 zob.: B. Halczak, *Dzieje Łemków od średniowiecza po współczesności*, Warszawa 2014; A. Wilk, *Łemkowie. Między integracją a rozproszaniem (1918–1989)*, Warszawa 2019; S. Dudra, *Łemkowskie ‘stawianie się narodem’*, „Przegląd Narodowościowy” 2013, nr 2, s. 97–112; J. Moklak, *Łemkowszczyzna w Drugiej Rzeczypospolitej. Zagadnienia polityczne i wyznaniowe*, Kraków 1997. Trzeba dodać, że zagadnienie istnienia Łemków jako osobnego bytu etnicznego stało się na tyle popularne, że zostało dostrzeżone w opracowaniu brytyjskiego popularyzatora historii Europy Środkowej Normana Daviesa, zob. N. Davies, *Galicja. Historia nie narodowa*, Kraków 2023, *passim*.

³ Na temat operacji „Wisła” z 1947 r. istnieje bogata literatura: J. Pisuliński, *Akcja specjalna „Wisła”*, Rzeszów 2017; G. Motyka, *Akcja „Wisła” ’47. Komunistyczna czystka etniczna*, Kraków 2023; J. Borowiec, *Wojskowy Sąd Grupy Operacyjnej „Wisła”*, [w:] *Bieszczady w Polsce Ludowej 1944–1989*,

cezurą w budowaniu współczesnej tożsamości łemkowskiej. Należy zaznaczyć, że współcześnie Łemkowie identyfikują się jako osobna grupa etniczna lub jako grupa regionalna będąca częścią narodu ukraińskiego. Sytuację dodatkowo komplikuje to, że istnieje opcja powstania osobnego narodu karpakoruckiego, w skład którego wchodziłoby Łemkowie⁴. Konsekwencją przeprowadzonej akcji „Wisła” było wysiedlenie ludności łemkowskiej i ukraińskiej na obszar tzw. Ziemi Odzyskanych⁵. W literaturze przedmiotu ocenia się, że w okresie od 1 maja do 16 sierpnia 1947 r. wysiedlono około 140 575 osób⁶. Jednak warto zaznaczyć, że trudno dokładnie określić liczbę przesiedlonych osób oraz to, jak zostali dokładnie rozlokowani na poszczególnych obszarach⁷. W większości przypadków ludność ta była rozprasa-

red. J. Izdebcki, K. Kaczmarek, M. Krzysztofiński, Rzeszów 2009, s. 97–111; *Akcja „Wisła”. Dokumenty*, oprac. E. Misiło, Warszawa 1993. Warto wspomnieć, że w okresie wysiedlenia ludności prowadzonej w latach 1944–1946 na podstawie umowy o tzw. dobrowolnej wymianie między Polską Ludową a Ukraińską Socjalistyczną Republiką Radziecką spora grupa Łemków wyjechała na radziecką Ukrainę. W większości osoby te trafiły do kołchozów rozrzuconych na stepach, co spowodowało, że nie potrafiły się odnaleźć w nowej sytuacji społecznej i ekonomicznej, zob.: R. Kabczyj, *Wygnani na stepy. Przesiedlenia ludności ukraińskiej z Polski na południe Ukrainy w latach 1944–1946*, Warszawa 2012; G. Bodnar, *Ukraińcy deportowani z Łemkowszczyzny i Nadsania w latach 1944–1944 w społeczeństwie Zachodniej Ukrainy. Wspomnienia kobiet (na podstawie materiałów międzynarodowego projektu ‘Krasne – węzłowa stacja przesiedleń’)*, [w:] *Łemkowie, Bojkowie, Rusini. Historia, współczesność, kultura materialna i duchowa*, t. 5, red. B. Halczak, S. Dudra, R. Drozd, M. Sopoliga, A. Izhevsky, O. Kuzmenko, L. Horoshko, P.J. Best, M. Śmigiel, Słupsk–Zielona Góra–Svidnik 2015, s. 93–107.

⁴ Więcej o współczesnej tożsamości Łemków zob.: B. Halczak, S. Dudra, *Tożsamość narodowa Łemków*, Gorlice 2013; M. Barwiński, *Współczesna tożsamość etniczna i kulturowa Łemków na obszarze Łemkowszczyzny. Uwarunkowania i konsekwencje*, „Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Geographica Socio-Oeconomica” 1999, nr 2, s. 53–69; B. Halczak, *‘Karpatorusjonizm’ w polityce zagranicznej i wewnętrznej państwa polskiego w XX wieku*, [w:] *Łemkowie, Bojkowie, Rusini. Historia, współczesność, kultura materialna i duchowa*, t. 3, s. 53–66; D. Kulik, *W poszukiwaniu własnej tożsamości. Rozważania nad grupą łemkowską*, „Pisma Humanistyczne” 1999, nr 1, s. 135–141.

⁵ Pod pojęciem tzw. Ziemi Odzyskanych należy rozumieć obszary współczesnych województw dolnośląskiego, lubuskiego, zachodniopomorskiego oraz warmińsko-mazurskiego. Zostały one przyłączone do Polski w 1945 r. i zasiedlone w większości przez ludność polską, pochodzącą nie tylko z tzw. Kresów wschodnich, ale również z dawnych centralnych i zachodnich ziem II RP. Więcej o historycznej i społeczno-kulturowo-ekonomicznej specyfice tzw. Ziemi Odzyskanych zob.: B. Halicka, *Polski Dziśki Zachód. Przymusowe migracje i kulturowe osvajanie Nadodrza 1945–1948*, Kraków 2015; S. Sochaj, *Niedopolska. Nowe spojrzenie na Ziemię Odzyskaną*, Warszawa 2024; J. Jasiński, *Czy powinniśmy odcinać się od pojęcia Ziemi Odzyskanej?*, „Echa Przeszłości” 2004, nr 5, s. 315–320.

⁶ *Akcja „Wisła”. Dokumenty*, s. 32; K. Urban, *Kościół prawosławny w Polsce w latach 1944–1956*, Kraków 1998, s. 119–120; S. Dudra, *Poza matką ojczyznę. Łemkowie na Ziemi Lubuskiej*, Wrocław 2008, s. 51; R. Drozd, *Osadnictwo ludności ukraińskiej na ziemi człuchowskiej w ramach akcji „Wisła”*, „Słupskie Studia Historyczne” 1997, nr 5, s. 229.

⁷ Ciągłe są podejmowane próby dokładnego ustalenia rozlokowania wysiedlonej ludności na określonych obszarach tzw. Ziemi Odzyskanych. Zob.: Z. Jaroszewicz-Pierasławcew, *Adaptacja prawosławnej ludności przesiedlonej w ramach akcji „Wisła” w Olsztynie i okolicznych miejscowościach*, „Latopisy Akademii Słupskiej” 2015, nr 6, s. 133–146. W literaturze coraz częściej zwraca się uwagę

na w celu łatwiejszej asymilacji z polską większością. Jednak niekiedy jej osiedlanie w miejscach oddalonych od większych polskich skupisk, niekiedy wśród lasów, sprzyjało pielęgnowaniu jej tożsamości narodowej⁸.

Obecnie w III Rzeczypospolitej Łemkowie są traktowani jako mniejszość etniczna, czyli taka, która pod względem liczebnym jest mniejsza od Polaków oraz równocześnie odróżnia się od niej pod względem językowym, kulturowym, tradycji, jak i dąży do zachowania swojej odrębności. Przy czym warunkiem do zaliczenia do mniejszości jest to, aby przynajmniej przez 100 lat zamieszkiwała Polskę. Oprócz tego w ustawie o mniejszościach wymieniono grupy, które oficjalnie uważa się za mniejszości etniczne. Obok Łemków są to Romowie, Karaimi i Tatarzy⁹. Ważne jest, że od czasu spisu powszechnego zorganizowanego od 2002 r., w Polsce obserwuje się powolny wzrost osób, które deklarują się jako Łemkowie. W 2002 r. taką deklarację złożyło 5863 osoby i więcej niż 70% z nich mieszkało na Ziemiach Zachodnich¹⁰. Narodowy Spis Powszechny z 2011 r. opierał się na całkiem innej metodologii. W przypadku określenia narodowości dopuszczono podwójną identyfikację oraz zadano osobne pytanie odnoszące się do języka, którym dana osoba posługuje się jako pierwszym. Wprowadzenie podwójnej indeksacji oraz określenie pierwszego języka spowodowały, że respondenci mogli bardziej elastycznie podchodzić do kwestii swojego poczucia narodowościowego w czasie wypełniania ankiety spisowej¹¹. W Spisie Powszechnym z 2011 r. ogółem osób, które określiły się jako Łemkowie było 10 531, gdzie 7086 podało taką identyfikację na pierwszym miejscu, w tym 4914 osób opisało siebie jako tylko Łemka (bez wpisywania drugiej narodowości)¹². Tym samym można zaobserwować wzrost osób przyznających się do przynależności łemkowskiej. Według danych opublikowanych przez GUS ze Spisu Powszechnego w 2021 r. wynika, że ogółem

na trudności w ustaleniu liczby osób wysiedlonych w ramach akcji „Wisła”, zob.: M. Barwiński, *Geograficzno-polityczne uwarunkowania sytuacji Ukraińców, Łemków, Białorusinów i Litwinów w Polsce po 1944 roku*, Łódź 2013, s. 105–106.

⁸ S. Woźniak, *Tzw. schadzki w Pajęcznie w latach 1958–1964 w kontekście działań prowadzonych przez funkcjonariuszy aparatu bezpieczeństwa wobec ludności przesiedlonej w ramach akcji „Wisła”*, „Ziemia Lubuska” 2024, nr 10, s. 165–178.

⁹ Art. 2, ust. 3 Ustawy z 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz języku regionalnym, Dz.U. 2005, Nr 17, poz. 141, dalej: Ustawa o mniejszościach narodowych.

¹⁰ M. Barwiński, *Rozmieszczenie i liczebność Łemków w Polsce na początku XXI wieku w świetle wyników spisów powszechnych z 2002 i 2011 roku*, [w:] *Łemkowie, Bojkowie, Rusini. Historia, współczesność, kultura materialna i duchowa*, t. 5, s. 43.

¹¹ E. Gołota, *Metodologia Powszechnego Spisu Ludności i Mieszkań 2011 roku w zakresie pytań etnicznych*, [w:] *Mniejszości narodowe i etniczne w Polsce w świetle Narodowego Spisu Powszechnego z 2011 roku*, red. S. Łodziński, K. Warmińska, G. Gudeszewski, Warszawa 2015, s. 136–137.

¹² M. Barwiński, *Rozmieszczenie i liczebność Łemków...*, *op. cit.*, s. 52.

osób deklarujących się jako Łemkowie było 9226. Natomiast 7346 określiło siebie jako tylko Łemków, co świadczy o wzroście takiej samoidentyfikacji w Polsce. Jeśli chodzi o liczbę Łemków mieszkających na obszarze województw wchodzących w skład tzw. Ziem Odzyskanych, to przedstawiały się one następująco:

- dolnośląskie – 5491 osób,
- lubuskie – 1668,
- warmińsko-mazurskie – 291 osób,
- zachodniopomorskie – 483 osoby¹³.

Wobec powyższego należy stwierdzić, że większość Łemków zamieszkuje tereny tzw. Ziem Odzyskanych.

Udział przedstawicieli mniejszości narodowych i etnicznych w wyborach samorządowych

Udział mniejszości etnicznych w wyborach wynika z konstytucyjnych gwarancji równości wszystkich obywateli Rzeczypospolitej oraz zakazu jakiejkolwiek dyskryminacji¹⁴. Ponadto legislator zagwarantował konstytucyjną ochronę mniejszości narodowych i etnicznych, w tym również prawo do tworzenia własnych organizacji oraz do zachowania i rozwoju swojego języka¹⁵. Ordynacja do wyborów samorządowych dopuszcza udział osób posiadających obywatelstwo polskie i mających skończone 18 lat. Wprawdzie wprowadzono zastrzeżenia co do udziału niektórych obywateli, ale nie odnoszą się one do przynależności do mniejszości narodowych i etnicznych¹⁶. W polskiej literaturze naukowej istnieją analizy dotyczące udziału mniejszości narodowych i etnicznych w wyborach parlamentarnych. Na samym początku III RP powstawało wiele różnych komitetów, które miały za zadanie reprezentować interesy wszelkich organizacji mniejszościowych. W pierwszych wyborach parlamentarnych w 1991 r. udział wzięła rekordowo duża liczba komitetów wyborczych. Przez długi czas istniała osobna organizacja reprezentująca interesy mniejszości niemieckiej. Dodatkowo

¹³ *Tablice z ostatecznymi danymi w zakresie przynależności narodowo-etnicznej, języka używanego w domu oraz przynależności do wyznania religijnego*, Główny Urząd Statystyczny, <https://stat.gov.pl/spisy-powszechno/nsp-2021/nsp-2021-wyniki-ostateczne/tablice-z-ostatecznymi-danymi-w-zakresie-przynaloznosci-narodowo-etnicznej-jezyka-uzywanego-w-domu-oraz-przynaloznosci-do-wyznania-religijnego%2C10%2C1.html> [dostęp: 8.04.2025].

¹⁴ Art. 32 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. 78, poz. 483, dalej: Konstytucja RP.

¹⁵ Art. 35 Konstytucji RP.

¹⁶ Art. 5, ust. 1 Ustawy z dnia 16 lipca 1998 r. Ordynacja wyborcza do rad gmin, rad powiatów i sejmików województw, Dz.U. 2010, Nr 176, poz. 1190, dalej: Ordynacja wyborcza.

można zauważyć, że przedstawiciele mniejszości w wyborach parlamentarnych w coraz mniejszym stopniu byli zainteresowani udziałem w wyborach czy powoływaniem komitetów wyborczych¹⁷. Zwraca uwagę, że wśród polityków jawnie identyfikujących się z ludnością przesiedloną w ramach akcji „Wisła” znajdował się m.in. Włodzimierz Mokry, który startował z list z NSZZ Solidarność w Gorzowie Wlkp. W trakcie jego kampanii wyborczej kolportowano ulotki o nacjonalistycznej treści¹⁸. Również należy wymienić Mirosława Czecha, który angażował się w działalność jednej z partii liberalno-demokratycznych. Wobec tego należy stwierdzić, że dbałość o interesy mniejszości narodowych i etnicznych stała się możliwa jedynie dzięki wsparciu dużych ogólnopolskich ugrupowań politycznych¹⁹.

Kwestia udziału przedstawicieli mniejszości w wyborach samorządowych była przedmiotem analiz przede wszystkim Zbigniewa Kurcza. Według niego w wielu przypadkach przedstawiciele ci są angażowani w działalność lokalnych oddziałów ogólnopolskich partii politycznych. Co więcej, to ugrupowaniom politycznym zależy na wystawianiu aktywnych działaczy mniejszości narodowych i etnicznych ze względu na ich dużą popularność. Najczęściej ma to miejsce na Podlasiu, gdzie w wielu przypadkach członkowie białoruskiej mniejszości narodowej startują w wyborach samorządowych i sprawują obowiązki wójtów czy burmistrzów²⁰. Z. Kurcz stwierdził, że „Podobnie jak w wyborach do Sejmu przedstawia się udział mniejszości w wyborach samorządowych. Samodzielnie uczestniczą w nich tylko Niemcy i jak wynika ze szczegółowych wyliczeń uwzględniających wybory z lat 1998–2018, na terenie województwa opolskiego otrzymują zwykle kilkunastoprocentowe poparcie. Członkowie innych mniejszości startują z sukcesem z lokalnych komitetów wyborczych, a ich przedstawiciele zasiadają w sejmikach wojewódzkich, w radach powiatu, miast i gmin, a niektórzy z nich pełnią nawet kierownicze funkcje, co dotyczy głównie Litwinów, Białorusinów, Ukraińców, zaś w mniejszym stopniu Słowaków i Łemków”²¹. Dobrym przykładem osoby, która zdobyła uznanie wśród całej ludności danego regionu, jest Stefania Jawornicka, lubuska pedagog i przez wiele lat animatorka ukraińskiej mniejszości na Ziemi Lubuskiej. Startowała ona w wyborach

¹⁷ R. Matykowski, *Mniejszości narodowe w wyborach*, [w:] *Atlas Wyborczy Polski AWP*, red. M. Kowalski, P. Śleszyński, Warszawa 2018, s. 287–296.

¹⁸ Kolportowano ulotki o treści: „Lepszy każdy s...niec niż mokry Ukrainiec!”, zob. *Ukraińcy w Polsce 1989–1993. Kalendarium. Dokumenty. Informacje*, red. M. Czech, Warszawa 1993, s. 8–14.

¹⁹ *Archiwum danych o pośle Sejmu III kadencji*, <https://orka.sejm.gov.pl/ArchAll2.nsf/3RP/063> [dostęp: 8.04.2025].

²⁰ Z. Kurcz, *Od narodowości do mniejszości narodowej w Polsce*, Wrocław 2022, s. 436.

²¹ *Ibidem*.

parlamentarnych z list Unii Demokratycznej, chociaż nie zdobyła mandatu, to sama taka próba świadczy o zaufaniu do niej lokalnych działaczy tego ugrupowania politycznego²². Jednocześnie zwraca się uwagę na to, że członkowie mniejszości popierają ugrupowania polityczne o charakterze ogólnopolskim, które nie mają charakteru ksenofobicznego oraz głoszą hasła liberalnej polityki mniejszościowej. Na przykład dużym poparciem wśród tej grupy wyborców cieszył się Sojusz Lewicy Demokratycznej²³. Odnośnie do wyborów samorządowych w literaturze przedmiotu pojawia się opinia, że największy potencjał mają przedstawiciele mniejszości białoruskiej, jednak pod względem ideologicznym ich opinie są mocno podzielone – od lewicy do prawicy²⁴.

Reprezentacja Łemków w wyborach samorządowych 2024 r.

W przypadku udziału Łemków w wyborach samorządowych należy stwierdzić, że podstawowym źródłem informacji dotyczącym tego zagadnienia jest dokumentacja gromadzona przez Stowarzyszenie Łemków. Jest to organizacja, która prowadzi działalność wspierającą ideę Łemków jako narodu samodzielnego, nie czującego się grupą regionalną narodu ukraińskiego²⁵. Celem działalności jest także integracja członków tej mniejszości, prowadzenie nauczania języka ojczystego (łemkowskiego), wydawanie podręczników szkolnych, popularyzacja historii, aktywność kulturalna oraz propagowanie przyjaźni polsko-łemkowskiej. Swoje cele realizuje poprzez prowadzenie świetlic, bibliotek, powoływanie i utrzymywanie zespołów artystycznych²⁶. Dodatkowo Stowarzyszenie Łemków prowadzi media w swoim języku narodowym. Przede wszystkim chodzi o internetowe radio *lem.fm*²⁷. Funkcjonują również strona internetowa oraz profil Stowarzyszenia na Facebooku, na którym są publikowane aktualne informacje o wydarzeniach

²² G. Wyder, *Szanse awansu zawodowego kobiet ze środowisk mniejszości narodowej na przykładzie Stefanii Jawornickiej*, [w:] *Łemkowie, Bojkowie, Rusini. Historia, współczesność, kultura materialna i duchowa*, t. I, red. S. Dudra, B. Halczak, A. Ksenicz, J. Starzyński, Legnica–Zielona Góra 2007, s. 377–385.

²³ J. Bartkowski, *Mniejszości narodowe w Polsce w wyborach lokalnych i prezydenckich*, [w:] *Oblicza lokalności*, red. J. Kurczewska, Warszawa 2004, s. 446.

²⁴ M. Mazurkiewicz, *Uczestnictwo mniejszości narodowych i etnicznych w polskim życiu politycznym po 1989 roku*, „Wrocławskie Studia Politologiczne” 2019, nr 27, s. 78.

²⁵ S. Dudra, *Łemkowie w III Rzeczypospolitej*, [w:] *Łemkowie, Bojkowie, Rusini. Historia, współczesność, kultura materialna i duchowa*, cz. II, red. S. Dudra, B. Halczak, I. Betko, M. Śmigiel, Zielona Góra–Słupsk 2009, s. 39–52.

²⁶ Art. 6–7 Statutu Stowarzyszenia Łemków, <https://www.stowarzyszenielemkow.pl/web/wp-content/uploads/2023/06/STATUT-SL-NOWY-VIII-kongres.pdf> [dostęp: 8.04.2025].

²⁷ <https://www.lem.fm/> [dostęp: 8.04.2025].

związanych z mniejszością łemkowską w Polsce²⁸, w tym także o łemkowskich kandydatach biorących udział w wyborach samorządowych.

Zanim zostanie podjęta analiza uczestnictwa w wyborach kandydatów pochodzenia łemkowskiego na tzw. Ziemiach Odzyskanych, należy zwrócić uwagę na działalność Bohdana Gorcza w Zyndranowej, na terenach historycznej Łemkowszczyzny. Przede wszystkim wraz z swoim ojcem – Teodorem – utworzyli Muzeum Kultury Łemkowskiej w Zyndranowej, które przez długi czas działało bez wsparcia finansowego państwa. Muzeum powstało na bazie prywatnych zbiorów pochodzących z działań wojennych związanych z bitwą o Przełęcz Dukielską, która toczyła się między wojskami sowieckimi a niemieckimi od 8 września do 30 listopada 1944 r. W okresie Polski Ludowej T. Gorcz był prześladowany przez Służbę Bezpieczeństwa²⁹. B. Gorcz natomiast, jako członek partii Polska 2050 Szymona Hołowni, ubiegał się w 2024 r. o stanowisko burmistrza Dukli. Startował on przy tym z listy Komitetu Wyborczego Wyborców Przyjazna Gmina Dukla, stworzonego przez działaczy społecznych³⁰. Obecnie pełni funkcję zastępcy burmistrza oraz jest dyrektorem wspomnianego Muzeum. Wcześniej przez trzy kadencje był radnym w Radzie Miejskiej w Dukli, co oznacza, że jest doświadczonym samorządowcem. W latach 2014–2018 sprawował funkcję Zastępcy Przewodniczącego Rady Miejskiej w Dukli³¹. Warto wspomnieć o działalności B. Gorcza jako samorządowca oraz o jego zaangażowaniu w prowadzenie Muzeum i co za tym idzie – w ocalenie kultury materialnej Łemków. To, że swoją karierę polityczną związał z jedną z ogólnopolskich partii politycznych, jest jedynie potwierdzeniem tezy, jaką postawił Z. Kurcz.

Powracając do udziału Łemków w wyborach samorządowych na obszarze tzw. Ziemi Odzyskanych, należy wspomnieć o Janie Wójtowiczu³² z powiatu polkowickiego na Dolnym Śląsku. Przede wszystkim podkreśla się jego zaangażowanie

²⁸ <https://www.stowarzyszenielemkow.pl>, <https://www.facebook.com/StowarzyszenieLemkow> [dostęp: 8.04.2025].

²⁹ R. Drozd, *Muzeum Kultury Łemkowskiej w Zyndranowej*, „Muzealnictwo” 2023, nr 64, s. 14–21; M. Kozubal, *Za mało pieniędzy na muzeum Łemków*, „Rzeczpospolita”, 1 marca 2025, <https://www.rp.pl/kraj/art41865611-za-malo-pieniedzy-dla-muzeum-lemkow?> [dostęp: 8.04.2025].

³⁰ Za: <https://samorząd2024.pkw.gov.pl/samorząd2024/pl/komitet/33939> [dostęp: 8.04.2025].

³¹ *Bohdan Gocz zastępcą burmistrza Dukli!*, Serwis Informacyjny Gminy Dukla, <https://www.dukla.pl/pl/dla-mieszkancow/aktualnosci-24/-/aktualnosci/30/8775/bohdan-gocz-zastepca-burmistrza-dukli> [dostęp: 8.04.2025].

³² Według oficjalnej biografii jest on absolwentem Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, gdzie studiował na Wydziale Nauk Ekonomicznych. Następnie studiował w Krakowskiej Szkole Biznesu, która działała na Uniwersytecie Ekonomicznym w Krakowie. Wówczas to ukończył studia MBA of Community Management. Obecnie sprawuje funkcję wicestarosty polkowickiego (w latach 2024–2029). Zob. <https://samorząd.gov.pl/web/powiat-polkowicki/wicestarosta-polkowicki.com> [dostęp: 9.04.2025].

w organizowanie tzw. Watry, która odbywa się co roku w Michałowie w województwie dolnośląskim. Co więcej, będąc kandydatem w wyborach w 2024 r., sprawował obowiązki zastępcy starosty powiatu polkowickiego. Ważne jest to, że wówczas jasno zadeklarował się jako Łemko, dodając, że w jego domu, zazwyczaj w okresie spotkań rodzinnych, nadal posługuje się językiem łemkowskim. Mocno angażuje się w prace organizacji łemkowskich i stara się wspierać wszelkie inicjatywy kulturalne i społeczne, jakie są prowadzone przez członków tej mniejszości etnicznej. Zaznaczył, że jako wicestarosta polkowicki starał się dbać o rozwój mniejszości łemkowskiej, chociażby pośrednicząc w uzyskiwaniu środków finansowych z różnych funduszy samorządowych i ogólnokrajowych. Sam ocenia działalność społeczno-kulturalną Łemków bardzo wysoko, ponieważ wiele osób z tego środowiska jest mocno zaangażowana w życie swojej społeczności. Przedstawiciele tej mniejszości podejmują wiele własnych inicjatyw, niezależnie od propozycji składanych przez władze państwowe i samorządowe. W swoim programie wyborczym Wójtowicz zawarł również punkty zaadresowane do łemkowskich wyborców. W szczególności zapowiedział podjęcie starań o obniżenie progu procentowego udziału mniejszości w strukturze ludności gminy – z 20% na 10% – co umożliwiłoby wprowadzenie dwujęzycznych nazw miejscowości i ulic. Obiecał wspieranie inicjatywy stworzenia finansowanego przez państwo Łemkowskiego Instytutu, który miałby charakter placówki edukacyjno-badawczej umożliwiającej dbanie o kulturę i język łemkowski w Polsce. Jednocześnie stwierdził, że w Polsce niezwykle ważne jest stworzenie mechanizmu wspierania różnorodności. Szczególne znaczenie w tym zakresie przypisał odpowiednio prowadzonej edukacji szkolnej, w ramach której – obok kultury polskiej – uwzględniono by również obecność i dorobek kulturowy mniejszości narodowych i etnicznych³³. Sam Jan Wójtowicz stał się tzw. lokomotywą wyborczą komitetu Trzecia Droga w okręgu nr 5 na Dolnym Śląsku³⁴. Lokalne media podkreślały, że jest doświadczonym samorządowcem oraz menadżerem, mimo jego stosunkowo młodego wieku jak na polityka. Tym samym był tzw. jedynką

³³ С. Косовскій, Кандидат Ян Войтович: діяльність лемківської меншшини оціням барз позитивно, „lem.fm”, <https://www.lem.fm/kandidat-yan-vojtovich-diyalnist-lemkivskoj-menshyny-otsinyam-barz-pozitivno> [dostęp: 9.04.2025].

³⁴ Okręg ten obejmował miasto Legnicę, powiaty głogowski, jaworski, legnicki, lubiński, polkowicki oraz złotoryjski. Zob. Państwowa Komisja Wyborcza, *Wybory samorządowe – wyniki w okręgu nr 5 na Dolnym Śląsku*, https://samorząd2024.pkw.gov.pl/samorząd2024/pl/sejmik_województwa/okreg/20000/5 [dostęp: 9.04.2025]. W zasadzie teren ten obejmuje Legnicko-Głogowski Okręg Miejski (LGOM) i tym samym pokrywa się z obszarem, który w 1947 r. był zasiedlany przez osoby przywiezione tam w ramach akcji „Wisła”, zob.: P. Gerent, *Prawosławie na Dolnym Śląsku w latach 1945–1989*, Toruń 2007, s. 97.

na listach do dolnośląskiego Sejmiku Wojewódzkiego. Startując z list ugrupowania Polska 2050 Szymona Hołowni, w swojej kampanii zwracał uwagę na to, że ważne są dla niego sprawy związane z otwartością, tolerancją, ochroną środowiska oraz działalnością społeczną. Krytykował Prawo i Sprawiedliwość za brak wykorzystania funduszy unijnych, które wpływają na rozwój regionów w Polsce. Wyrażał również przekonanie, że oddanie na niego głosu stanowić będzie wyraz sprzeciwu wobec dwubiegunowości polskiej sceny politycznej tworzonej przez PiS oraz Koalicję Obywatelską³⁵. Analizując doniesienia lokalnych mediów, można jednoznacznie stwierdzić, że w swojej kampanii wyborczej koncentrował się na sprawach ważnych dla mieszkańców regionu, zgodnych z linią ugrupowania, z jakiego list startował. Program, jaki był skierowany do mniejszości łemkowskiej zamieszkującej ten obszar, miał dla niego marginalny charakter. Według danych przedstawionych przez Państwową Komisję Wyborczą, nie uzyskał on mandatu do dolnośląskiego sejmiku wojewódzkiego. Najwyższe poparcie miał na terenie powiatu polkowickiego (12,7%), natomiast w pozostałych powiatach wchodzących w skład okręgu nr 5 liczba oddanych głosów w ujęciu procentowym wahała się od 1,25% do 2,61%³⁶. Oznacza to, że nie jest osobą znaną poza obszarem swojego powiatu.

Innym kandydatem, o którym pojawiły się informacje na portalu Stowarzyszenia Łemków, był Włodzimierz Nałysnik³⁷. Swoją przynależność do mniejszości łemkowskiej jasno deklaruje, prowadząc kanał na YouTube pt. *Na łemkowskim szlaku (На Лемківському Пути)*, gdzie zamieszcza relacje z imprez kulturalnych, ceremonii religijnych oraz nagrywa podcasty o tematyce historycznej, oczywiście w języku łemkowskim³⁸. Istotna jest informacja, że startował jako kandydat z listy własnego komitetu wyborczego – Komitet Wyborców Włodzimierza Nałysnyka Mała Ojczyzna. Ubiegał się o stanowisko w Radzie Powiatu Lubińskiego. Pochodzi

³⁵ E. Chojna, *Wójtowicz: Przekonaliśmy Polaków, że warto nam zaufać*, „zmiedzi.pl”, https://zmiedzi.pl/wydarzenia/wojtowicz-przekonalismy-polakow-ze-warto-nam-zaufac-131776/?utm_source=chatgpt.com [dostęp: 9.04.2025].

³⁶ Państwowa Komisja Wyborcza, *Wybory samorządowe – wyniki w okręgu nr 5 na Dolnym Śląsku*, https://samorząd2024.pkw.gov.pl/samorząd2024/pl/sejmik_wojewodztwa/okreg/20000/5 [dostęp: 9.04.2025].

³⁷ *Kandydat nr 1, Włodzimierz Nałysnyk*, „Stowarzyszenie Łemków”, <https://www.stowarzyszenielemkow.pl/web/lemko-z-liscia-kandyduje-do-rady-powiatu-lubinskiego/kandydat-nr-1-wlodzimierz-nalysnyk/> [dostęp: 9.04.2025].

³⁸ Zob.: <https://www.youtube.com/@NaLemkowskimSzlaku> [dostęp: 9.04.2025]. Przykład podcastu to: *Wspomnienia Jana Madzika, prowadzi Włodzimierz Naskałnyk (Спомини Яна Мадзика веде Володимир Налисник)*, <https://www.youtube.com/watch?v=u-WPisF3gow> [dostęp: 9.04.2025].

z miejscowości Lisiec, co wiele razy podkreślał³⁹. Sympatyków oraz członków Stowarzyszenia Łemków prosił o pomoc w zdobyciu mandatu radnego⁴⁰. Ze względu na swoje doświadczenie jako youtubera oraz ograniczone zasoby finansowe kampanię mocno promował na swoim kanale YT. Nagrał filmik, w którym zaprezentował swoje doświadczenie jako samorządowiec oraz swój program. Należy zaznaczyć, że skoncentrował się na sprawach, które dotyczyły wszystkich obywateli powiatu bez względu na pochodzenie etniczne. Właściwie w jego programie w ogóle nie ma odniesienia do mniejszości łemkowskiej, natomiast poruszył takie zagadnienia jak:

- swój stosunek do tzw. Zielonego Ładu;
- negatywnie ocenił sposób realizacji zadań własnych powiatu lubińskiego, zwłaszcza w zakresie ochrony zdrowia oraz rozwoju infrastruktury drogowej i teleinformatycznej;
- zadeklarował, że jako członek Rady Powiatu będzie zabiegał o poprawę stanu dróg oraz zapewnienie dostępu do szerokopasmowego Internetu dla mieszkańców małych miejscowości gminy Lubin⁴¹.

Kandydował jako już doświadczony samorządowiec. Pełnił m.in. obowiązki wiceprzewodniczącego Rady Gminy Lubin, sprawował funkcję przewodniczącego komisji, zajmującej się ekologią, jak i przewodził społecznemu komitetowi ds. gazyfikacji. Był również radnym Rady Powiatu, gdzie zajmował się infrastrukturą i porządkiem publicznym. Do swoich sukcesów zaliczył modernizację sieci wodociągowej w gminie Lubin oraz powstanie i rozwój nowoczesnej sieci telekomunikacyjnej. Za najważniejszy swój dotychczasowy dorobek w działalności samorządowej uznał przebudowę drogi wiodącej z jego rodzinnej miejscowości Lisiec w kierunku Lubina, na odcinku do Zimnej Wody⁴². Według dostępnych informacji nie otrzymał on w wyborach mandatu do Rady Powiatu. Właściwie było to przewidzienia, ponieważ jego kampania była mocno ograniczona⁴³. Podsumowując, w przypadku tego kandydata nie były eksponowane hasła programowe związane z przynależnością do mniejszości łemkowskiej. Jednak kandydat nie tylko nie zatajał swojego pochodzenia, ale starał się przekonać miejscowych

³⁹ Państwowa Komisja Wyborcza, *Komitet Wyborczy Wyborców Włodzimierza Nałuszyka Mała Ojczyzna*, <https://samorząd2024.pkw.gov.pl/samorząd2024/pl/komitet/40147> [dostęp: 9.04.2025].

⁴⁰ *Łemko z Liśca kandyduje do Rady Powiatu Lubińskiego*, „Stowarzyszenie Łemków”, <https://www.stowarzyszenielemkow.pl/web/lemko-z-liscia-kandyduje-do-rady-powiatu-lubinskiego/> [dostęp: 9.04.2025].

⁴¹ *Nasz człowiek kandydatem na radnego Powiatu Lubińskiego w wyborach samorządowych 2024 roku (okręg nr 5)*, <https://www.youtube.com/watch?v=rSqQImMIKZM> [dostęp: 9.04.2025].

⁴² *Ibidem*.

⁴³ Informacja za: <https://www.portalsamorzadowy.pl/powiat/lubinski,128.html> [dostęp: 9.04.2025].

Łemków⁴⁴ do zagłosowania na siebie. To dosyć istotna informacja, ponieważ wskazuje, że przynależność do mniejszości etnicznej może być wykorzystywana jako atut w wyborach.

Przemków⁴⁵ przez długi okres był określany jako miejscowość w całości zamieszkała przez Łemków⁴⁶. Z informacji uzyskanej w wywiadzie z przedstawicielem Stowarzyszenia Łemków z 10 grudnia 2024 r. wynika, że mandat do Rady Miasta otrzymał Andrzej Dziamba⁴⁷, który deklaruje się jako Łemko. Warto dodać, że jest to artysta wykonujący muzykę rap. Większość jego utworów jest napisana po polsku, ale w wielu przypadkach wykorzystuje elementy ludowej muzyki łemkowskiej. Jako wykonawca bierze on udział w festiwalach kultury łemkowskiej. Dodatkowo w tekstach polskojęzycznych stara się opisać dzieje Łemków i kwestie ich tożsamości narodowej⁴⁸. A. Dziamba startował z listy Komitetu Wyborczego Wyborców Nasz Wspólny Przemków, który działał w okręgu nr 2 na terenie miasta Przemków. Uzyskał on 36,27% głosów⁴⁹.

Do grona łemkowskich samorządowców można zaliczyć Annę Horoszczak, która w wyborach w 2024 r. zdobyła mandat do Rady Gminy Chocianów⁵⁰. Według informacji opublikowanej przez PKW nie należy do żadnej partii politycznej, w wyborach startowała zaś z listy Komitetu Wyborczego Wyborców Chocianów 2023. Uzyskała ona 57,27% głosów⁵¹. Podobnie jak w przypadku A. Dziamby brakuje informacji o jej programie wyborczym oraz wcześniejszym doświadczeniu zawodowym. W wywiadzie udzielonym przez Stowarzyszenie Łemków zostały wymienione jeszcze inne osoby. Jednak zaznaczono, że publicznie nie deklarują się one jako Łemkowie. Z tego też względu nie mogą one zostać ujęte w niniejszym opracowaniu.

⁴⁴ Miejscowości w okolicach Lubina, jak np. Lisiec czy Zimna Woda, były zasiedlane przez osadników w ramach akcji „Wisła”.

⁴⁵ Obecnie jest to miejscowość położona w pobliżu Polkowic i Głogowa. Jest to siedziba gminy miejsko-wiejskiej w powiecie polkowickim. Zob. Urząd Miejski w Przemkowie, <https://przemkow.pl/opis-gminy/> [dostęp: 9.04.2025].

⁴⁶ Więcej na ten temat zob. S. Dudra, *Życie religijne w Przemkowie po II wojnie światowej*, Głogów 2004.

⁴⁷ Biuletyn Informacji Publicznej Urzędu Miejskiego w Przemkowie, *Skład Rady Miejskiej w Przemkowie IX kadencji 2024–2029*, <https://umprzemkow.ssdip.bip.gov.pl/kadencja-2024-2029/sklad-rady-miejskiej-w-przemkowie-ix-kadencji-2024-2029.html> [dostęp: 9.04.2025].

⁴⁸ Zob. *Łemek – Sekcja Rapu – na żywo*, „Na Łemkowskim Szlaku/На Лемківським Пути”, <https://www.youtube.com/watch?v=NrX17hGHvOQ> [dostęp: 9.04.2025].

⁴⁹ Państwowa Komisja Wyborcza, *Dziamba Andrzej Marek. Kandydat do Rady Miejskiej w Przemkowie*, https://samorzad2024.pkw.gov.pl/samorzad2024/pl/rada_gminy/kandydat/3257740 [dostęp: 9.04.2025].

⁵⁰ Jest to gmina miejsko-wiejska położona w powiecie polkowickim.

⁵¹ Państwowa Komisja Wyborcza, *Dziamba Andrzej Marek. Kandydat do Rady Miejskiej w Przemkowie*, https://samorzad2024.pkw.gov.pl/samorzad2024/pl/rada_gminy/kandydat/3257740 [dostęp: 9.04.2025].

Podsumowanie

Analiza profili kandydatów pozwala na dostrzeżenie kilku cech wspólnych. Wszyscy pochodzą z północno-wschodnich obszarów Dolnego Śląska. To teren, gdzie na wsiach w 1947 r. osiedlono wiele osób w czasie akcji „Wisła”. Opisani kandydaci startowali z list tworzonych przez partię Polska 2050 Szymona Hołowni lub z niezależnych komitetów wyborczych. Tylko dwoje z nich uzyskało mandat do ciał samorządowych, do których startowało. Najbardziej znany z nich to kandydat do dolnośląskiego sejmiku wojewódzkiego Jan Wójtowicz. Według danych uzyskanych na podstawie analizy artykułu zamieszczonego w „Naszym Słowie”, czyli czasopiśmie mniejszości ukraińskiej, można wywnioskować, że Ukraińcy w wyborach z list różnych partii politycznych (w większości tworzących obecną koalicję rządową oraz niezależne komitety) wystawili ponad 79 osób, mandat zaś zdobyło 23 kandydatów w I turze wyborów⁵².

Na podstawie zebranych informacji można stwierdzić, że liczba kandydatów deklarujących się jako Łemkowie jest stosunkowo niewielka. Ich sposób komunikowania się z wyborcami opierał się na wykorzystywaniu deklaracji narodowościowych w takim sensie, że uważali Łemków za swój target. Wprawdzie hasła wyborcze i ich programy były ukierunkowane na potrzeby większości, to jednak pojawiały się wątki łączące się z ich pochodzeniem etnicznym. Dwóch z opisywanych kandydatów wykorzystywało media związane ze Stowarzyszeniem Łemków do prowadzenia kampanii wyborczej. Jan Wójtowicz udzielił wywiadu w radiu lem.fm, które ma za zadanie dostarczanie informacji o wydarzeniach istotnych dla tej mniejszości. Jako jedyny z kandydatów miał punkty programu bezpośrednio odnoszące się do niej. B. Gorczyński, startując w wyborach w Dukli na obszarze historycznej Łemkowszczyzny, wykorzystywał to, że kieruje Muzeum Kultury Łemkowskiej. W swoim regionie jest utożsamiany jako łemkowski aktywista. Natomiast Włodzimierz Nałysnik, startując na czele swojego komitetu wyborczego nie tylko starał się promować na stronach Stowarzyszenia Łemków, ale do tego celu wykorzystywał swój kanał na YT. Wydaje się, że akurat w tym przypadku strategia ta mogła być chybiona, ponieważ kanał ten był raczej znany z przybliżania kultury i historii łemkowskiej oraz relacji z wydarzeń. W przypadku A. Dziamby było nieco łatwiej. Jego target był ograniczony do mieszkańców Przemkowa, w większości zasiedlonego osobami przyznającymi się do przynależności do etnicznej grupy łemkowskiej lub pochodzenia łemkowskiego. To, że jest raperem nawiązującym

⁵² П. Лоза, *Якими є результати самоврядних виборів?*, „Наше Слово”, <https://nasze-slowo.pl/yakymy-ye-rezultaty-samovryadnyh-vyboriv/> [dostęp: 9.04.2025].

w swoich tekstach do historii i kultury łemkowskiej, mogło się przyczynić do uzyskania mandatu, gdyż zapewniło mu rozpoznawalność i popularność.

Bibliografia

- Akcja „Wisła”. Dokumenty, oprac. E. Misiło, Warszawa 1993.
- Archiwum danych o pośle Sejmu III kadencji, <https://orka.sejm.gov.pl/ArchAll2.nsf/3RP/063> [dostęp: 9.04.2025].
- Bartkowski J., *Mniejszości narodowe w Polsce w wyborach lokalnych i prezydenckich*, [w:] *Oblicza lokalności*, red. J. Kurczewska, Warszawa 2004, s. 433–451.
- Barwiński M., *Geograficzno-polityczne uwarunkowania sytuacji Ukraińców, Łemków, Białorusinów i Litwinów w Polsce po 1944 roku*, Łódź 2013.
- Barwiński M., *Rozmieszczenie i liczebność Łemków w Polsce na początku XXI wieku w świetle wyników spisów powszechnych z 2002 i 2011 roku*, [w:] *Łemkowie, Bojkowie, Rusini. Historia, współczesność, kultura materialna i duchowa*, t. 5, red. B. Halczak, S. Dudra, R. Drozd, M. Sopoliga, A. Izhevsky, O. Kuzmenko, L. Horoshko, P.J. Best, M. Śmigiel, Słupsk-Zielona Góra-Svidnik 2015, s. 39–49.
- Barwiński M., *Współczesna tożsamość etniczna i kulturowa Łemków na obszarze Łemkowszczyzny. Uwarunkowania i konsekwencje*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Geographica Socio-Oeconomica” 1999, nr 2, s. 53–69.
- Biuletyn Informacji Publicznej Urzędu Miejskiego w Przemkowie, *Skład Rady Miejskiej w Przemkowie IX kadencji 2024–2029*, <https://umprzemkow.ssdip.bip.gov.pl/kadencja-2024-2029/sklad-rady-miejskiej-w-przemkowie-ix-kadencji-2024-2029.html> [dostęp: 8.04.2025].
- Bodnar G., *Ukraińcy deportowani z Łemkowszczyzny i Nadsania w latach 1944–1944 w społeczeństwie Zachodniej Ukrainy. Wspomnienia kobiet (na podstawie materiałów międzynarodowego projektu ‘Krasne – węzłowa stacja przesiedleń’)*, [w:] *Łemkowie, Bojkowie, Rusini. Historia, współczesność, kultura materialna i duchowa*, t. 5, red. B. Halczak, S. Dudra, R. Drozd, M. Sopoliga, A. Izhevsky, O. Kuzmenko, L. Horoshko, P.J. Best, M. Śmigiel, Słupsk-Zielona Góra-Svidnik 2015, s. 93–107.
- Bohdan Gorcz zastępcą burmistrza Dukli!, „Serwis Informacyjny Gminy Dukla”, <https://www.dukla.pl/pl/dla-mieszkanow/aktualnosc-24/-/aktualnosc/30/8775/bohdan-gocz-zastepca-burmistrza-dukli> [dostęp: 8.04.2025].
- Borowiec J., *Wojskowy Sąd Grupy Operacyjnej „Wisła”*, [w:] *Bieszczady w Polsce Ludowej 1944–1989*, red. J. Izdebcki, K. Kaczmarski, M. Krzysztofiński, Rzeszów 2009, s. 97–111.
- Chojna E., *Wójtowicz: Przekonałiśmy Polaków, że warto nam zaufać*, „zmiedzi.pl”, <https://zmiedzi.pl/wydarzenia/wojtowicz-przekonalismy-polakow-ze-warto-nam-zaufac-131776/> [dostęp: 9.04.2025].
- Davis N., *Galicja. Historia nie narodowa*, Kraków 2023.
- Drozd R., *Muzeum Kultury Łemkowskiej w Zdyndranowej*, „Muzealnictwo” 2023, nr 64, s. 14–21.
- Drozd R., *Osadnictwo ludności ukraińskiej na ziemi człuchowskiej w ramach akcji „Wisła”*, „Słupskie Studia Historyczne” 1997, s. 37–56.
- Dudra S., *Łemkowie w III Rzeczypospolitej*, [w:] *Łemkowie, Bojkowie, Rusini. Historia, współczesność, kultura materialna i duchowa*, cz. II, red. S. Dudra, B. Halczak, I. Betko, M. Śmigiel, Zielona Góra-Słupsk 2009, s. 39–52.
- Dudra S., *Łemkowskie ‘stawianie się narodem’*, „Przegląd Narodowościowy” 2013, nr 2, s. 97–112.

- Dudra S., *Poza matką ojczyzną. Łemkowie na Ziemi Lubuskiej*, Wrocław 2008.
- Dudra S., *Życie religijne w Przemkowie po II wojnie światowej*, Głogów 2004.
- Gerent P., *Prawosławie na Dolnym Śląsku w latach 1945–1989*, Toruń 2004.
- Gołota E., *Metodologia Powszechnego Spisu Ludności i Mieszkań 2011 roku w zakresie pytań etnicznych*, [w:] *Mniejszości narodowe i etniczne w Polsce w świetle Narodowego Spisu Powszechnego z 2011 roku*, red. S. Łodziński, K. Warmińska, G. Gudeszewski, Warszawa 2015, s. 134–145.
- Halczak B., *Dzieje Łemków od średniowiecza po współczesności*, Warszawa 2014.
- Halczak B., *'Karpatorusjonizm' w polityce zagranicznej i wewnętrznej państwa polskiego w XX wieku*, [w:] *Łemkowie, Bojkowie, Rusini. Historia, współczesność, kultura materialna i duchowa*, t. 3, red. S. Dudra, B. Halczak, R. Drozd, I. Betko, M. Śmigiel, Głogów 2010, s. 53–66.
- Halczak B., Dudra S., *Tożsamość narodowa Łemków*, Gorlice 2013.
- Halicka B., *Polski Dziki Zachód. Przymusowe migracje i kulturowe osvajanie Nadodrza 1945–1948*, Kraków 2015.
- <https://samorzad.gov.pl/web/powiat-polkowicki/wicestaroosta-polkowicki.com> [dostęp: 9.04.2025].
- <https://samorzad2024.pkw.gov.pl/samorzad2024/pl/komitet/33939> [dostęp: 9.04.2025].
- <https://www.facebook.com/StowarzyszenieLemkow> [dostęp: 9.04.2025].
- <https://www.portalsamorzadowy.pl/powiat/lubinski,128.html> [dostęp: 9.04.2025].
- <https://www.youtube.com/@NaLemkowskimSzlaku> [dostęp: 9.04.2025].
- Jaroszewicz-Pierasławcew Z., *Adaptacja prawosławnej ludności przemieszczonej w ramach akcji „Wisła” w Olsztynie i okolicznych miejscowościach*, „Latopisy Akademii Słupskiej” 2015, nr 6, s. 133–146.
- Jasiński J., *Czy powinniśmy odcinać się od pojęcia Ziemi Odzyskane?*, „Echa Przeszłości” 2004, nr 5, s. 315–320.
- Kabaczij R., *Wygnani na stepy. Przesiedlania ludności ukraińskiej z Polski na południe Ukrainy w latach 1944–1946*, Warszawa 2012.
- Kandydat nr 1, *Włodzimierz Nałysnyk*, „Stowarzyszenie Łemków”, <https://www.stowarzyszenielemkow.pl/web/lemko-z-liscia-kandyduje-do-rady-powiatu-lubinskiego/kandydat-nr-1-wlodzimierz-nalysnyk/> [dostęp: 9.04.2025].
- Konečný S., *Położenie Rusinów i Ukraińców na Słowacji w dwudziestym stuleciu i jego uwarunkowania*, [w:] *Łemkowie, Bojkowie, Rusini. Historia, współczesność, kultura materialna i duchowa*, t. 3, red. S. Dudra, B. Halczak, R. Drozd, I. Betko, M. Śmigiel, Głogów 2010, s. 93–107.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku, Dz.U. 78, poz. 483.
- Косовский С., *Кандидат Ян Войтович: діяльніст лемківської меншину оціням барз позитивно*, „lem.fm”, <https://www.lem.fm/kandidat-yan-vojtovich-diyalnist-lemkivskoj-menshiny-otsinyam-barz-pozitivno> [dostęp: 9.04.2025].
- Kozubal M., *Za mało pieniędzy na muzeum Łemków*, „Rzeczpospolita”, <https://www.rp.pl/kraj/art41865611-za-malo-pieniedzy-dla-muzeum-lemkow> [dostęp: 9.04.2025].
- Kulik D., *W poszukiwaniu własnej tożsamości. Rozważania nad grupą łemkowską*, „Pisma Humanistyczne” 1999, nr 1, s. 135–141.
- Kurcz Z., *Od narodowości do mniejszości narodowej w Polsce*, Wrocław 2022.
- Лоза П., *Якими є результати самоврядних виборів?*, „Наше Слово”, <https://nasze-slowo.pl/yakymy-ye-rezultaty-samovyradnyh-vyboriv/> [dostęp: 9.04.2025].
- Łemek – Sekcja Rapu – na żywo*, „Na łemkowskim Szlaku/На Лемківським Пути”, <https://www.youtube.com/watch?v=NrX17hGHvOQ> [dostęp: 9.04.2025].

- Łemko z Liśca kandyduje do Rady Powiatu Lubińskiego*, „Stowarzyszenie Łemków”, <https://www.stowarzyszenielemkow.pl/web/lemko-z-liscia-kandyduje-do-rady-powiatu-lubinskiego/> [dostęp: 9.04.2025].
- Matykowski R., *Mniejszości narodowe w wyborach*, [w:] *Atlas Wyborczy Polski AWP*, red. M. Kowalski, P. Śleszyński, Warszawa 2018, s. 287–296.
- Mazurkiewicz M., *Uczestnictwo mniejszości narodowych i etnicznych w polskim życiu politycznym po 1989 roku*, „Wrocławskie Studia Politologiczne” 2019, nr 27, s. 73–85.
- Moklak J., *Łemkowszczyzna w Drugiej Rzeczypospolitej. Zagadnienia polityczne i wyznaniowe*, Kraków 1997.
- Motyka G., *Akcja „Wiśła” ’47. Komunistyczna czystka etniczna*, Kraków 2023.
- Nasz człowiek kandydatem na radnego Powiatu Lubińskiego w wyborach samorządowych 2024 roku (okręg nr 5)*, <https://www.youtube.com/watch?v=rSqQImMIKZM> [dostęp: 9.04.2025].
- Państwowa Komisja Wyborcza, *Dziamba Andrzej Marek. Kandydat do Rady Miejskiej w Przemkowie*, https://samorzad2024.pkw.gov.pl/samorzad2024/pl/rada_gminy/kandydat/3257740 [dostęp: 9.04.2025].
- Państwowa Komisja Wyborcza, *Komitet Wyborczy Wyborców Włodzimierza Natysnyka Mała Ojczyzna*, <https://samorzad2024.pkw.gov.pl/samorzad2024/pl/komitet/40147> [dostęp: 9.04.2025].
- Państwowa Komisja Wyborcza, *Wybory samorządowe – wyniki w okręgu nr 5 na Dolnym Śląsku*, https://samorzad2024.pkw.gov.pl/samorzad2024/pl/sejmik_województwa/okreg/20000/ [dostęp: 9.04.2025].
- Pisuliński J., *Akcja specjalna „Wiśła”*, Rzeszów 2017.
- Sochaj S., *Niedopolska. Nowe spojrzenie na Ziemię Odzyskaną*, Warszawa 2024.
- Statut Stowarzyszenia Łemków, <https://www.stowarzyszenielemkow.pl/web/wp-content/uploads/2023/06/STATUT-SL-NOWY-VIII-kongres.pdf> [dostęp: 9.04.2025].
- Tablice z ostatecznymi danymi w zakresie przynależności narodowo-etnicznej, języka używanego w domu oraz przynależności do wyznania religijnego*, Główny Urząd Statystyczny, <https://stat.gov.pl/spisy-powszechne/nsp-2021/nsp-2021-wyniki-ostateczne/tablice-z-ostatecznymi-danymi-w-zakresie-przynaloznosci-narodowo-etnicznej-jezyka-uzywanego-w-domu-oraz-przynaloznosci-do-wyznania-religijnego%2C10%2C1.html> [dostęp: 9.04.2025].
- Ukraińcy w Polsce 1989–1993. Kalendarium. Dokumenty. Informacje*, red. M. Czech, Warszawa 1993.
- Urban K., *Kościół prawosławny w Polsce w latach 1944–1956*, Kraków 1998.
- Urząd Miejski w Przemkowie, <https://przemkow.pl/opis-gminy/> [dostęp: 9.04.2025].
- Ustawa z dnia 16 lipca 1998 roku. Ordynacja wyborcza do rad gmin, rad powiatów i sejmików województw, Dz.U. 2010, nr 176, poz. 1190.
- Ustawa z 6 stycznia 2005 roku o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz języku regionalnym, Dz.U. 2005, nr 17, poz. 141.
- Wilk A., *Łemkowie. Między integracją a rozproszeniem (1918–1989)*, Warszawa 2019.
- Woźniak S., *Tzw. schadzki w Pajęcznie w latach 1958–1964 w kontekście działań prowadzonych przez funkcjonariuszy aparatu bezpieczeństwa wobec ludności przesiedlonej w ramach akcji „Wiśła”*, „Ziemia Lubuska” 2024, nr 10, s. 165–178.
- Wyder G., *Szanse awansu zawodowego kobiet ze środowisk mniejszości narodowej na przykładzie Stefanii Jawornickiej*, [w:] *Łemkowie, Bojkowie, Rusini. Historia, współczesność, kultura materialna i duchowa*, t. I, red. S. Dudra, B. Halczak, A. Ksenicz, J. Starzyński, Legnica–Zielona Góra 2007, s. 377–385.

Udział przedstawicieli mniejszości etnicznych na przykładzie Łemków w wyborach samorządowych w 2024 r. na tzw. Ziemiach Odzyskanych

Abstrakt: Łemkowie na tzw. Ziemiach Odzyskanych pojawili się w wyniku akcji „Wisła”. Byli osiedlani w rozproszeniu, zazwyczaj w małych miejscowościach. Dodatkowo świadomość Łemków jest podzielona pomiędzy postrzeganiem siebie jako część narodu ukraińskiego oraz traktowaniem siebie jako odrębnej wspólnoty. Obecnie jest ona uznawana za osobną mniejszość etniczną w Polsce. Przeszłość w dużym stopniu wpływa na to, w jaki sposób przedstawiciele Łemków deklarujących się jako osobna mniejszość brali udział w wyborach samorządowych w 2024 r. Należy przez to rozumieć, w jaki sposób została wykorzystana ich przynależność etniczna oraz to jaką wagę miała ona w ich kampaniach wyborczych. Dodatkowo sposób, w jaki wykorzystywano współczesne media ma związek z tym, że Łemkowie muszą żyć w rozproszeniu oraz na obszarach małych miejscowości. Również wykorzystywali oni to, że są aktywnymi działaczami społecznymi i to nie tylko na rzecz własnej mniejszości etnicznej, ale dla wszystkich lokalnych mieszkańców gminy lub miasta. Łemkowscy kandydaci to osoby znane ze swojej twórczości artystycznej, społecznej lub z zakresu popularyzowania własnej historii, kultury i języka.

Słowa kluczowe: Łemkowie, akcja „Wisła”, wybory samorządowe, społeczność lokalna, media społecznościowe, lokalne wybory, aktywność społeczna, kampania wyborcza

Participation of ethnic minority representatives on the example of Lemkos in local government elections in 2024 in the so-called Recovered Territories

Abstract: Lemkos appeared in the so-called “Recovered Lands” because of the “Operacja „Wisła”.” They were settled in a dispersed manner, usually in small towns. Additionally, the identity of Lemkos is divided between an independent national existence and identifying as part of the local Ukrainian group. Currently, they are recognized as a separate ethnic minority in Poland. The past significantly influences how Lemko representatives, who identify as a distinct minority, participated in the 2024 local elections. This includes how their ethnic affiliation was utilized and the weight it carried in their election campaigns. The way contemporary media were used is also related to the fact that Lemkos live in scattered communities and small towns. Furthermore, they utilized their active involvement in social movements, not only for their own ethnic minority but also for all residents of the municipality or town. Lemko candidates are known for their artistic, social contributions or for promoting their history, culture, and language.

Keywords: Lemkos, local elections, local community, social media, local elections, social activism, electoral campaign